

**NAVOIY VILOYATI CHO'L HUDUDLARI MAKTABGACHA TA'LIM
TIZIMIDAGI YANGI ISLOHOTLAR.****Jalilov Mirsaid Bektosh o'g'li****Navoiy davlat universiteti Tarix kafedrası o'qituvchisi**

mirsaidjalilov70@gmail.com

Anotatsiya; ushbu maqola Navoiy viloyati cho'l hududlarida yashab kelayotgan aholi farzandlarini maktabgacha ta'lim bilan qamrab olish borasidagi yangiliklar, so'ngi yillarda Konimex, Tomdi, Uchquduq tumanlari va Zarafshon shahrida bunyod etilayotgan davlat maktabgacha ta'lim tashkilotlari, oilaviy maktabgacha ta'lim tashkilotlari va davlat xususiy sheriklik asosida bunyod etilayotgan maktabgacha ta'lim tashkilotlarining ahamiyati, ularda faoliyat yuritayotgan pedagog kadrlarning salohiyati va mavjud muammolar ularni muvaffaqiyatli yechimlari aks etgan.

Kalit so'zlar; davlat maktabgacha ta'lim tashkiloti, davlat xususiy sherikchilik asosidagi maktabgacha ta'lim tashkiloti, oilaviy maktabgacha ta'lim tashkiloti, ilg'or texnologiyalar, yil tarbiyachisi, investitsiya dasturi, obod qishloq, obod mahalla,

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 4-moddasida “O'zbekiston Respublikasi o'z hududida istiqomat qiluvchi millat va elatlarning tillari, urf-odatlar va an'analarini hurmat qilinishini ta'minlaydi, ularning rivojlanishi uchun sharoit yaratadi”. deb belgilab qo'yilgan. Ushbu modda ayniqsa, tadqiqot obekti bo'lgan Konimex, Tomdi, Uchquduq tumanlari va Zarafshon shahri aholisi ko'p millatli bo'lganligi, ularning ta'lim olish tillari va madaniy jihatlar ham turlichaligi kabi jihatlar ahamiyatlidir. Shu o'rinda hududlarning ta'lim tizimini alohida tahlil qilish maqsadga muvofiq hisoblanadi.

2022-yilda Konimex tumanida Maktabgacha ta'lim muassasalarini soni 52 tani tashkil etdi. shulardan 15 ta davlat maktabgacha ta'lim tashkiloti (DMTT), 36 ta Oilaviy maktabgacha ta'lim tashkiloti (OMTT) va 1ta Davlat xususiy sheriklik (DXSH). 2022-yilning boshida Tumandagi jami 3-7 yoshli bolalar soni-3042 nafar bo'lib, shulardan 2676 nafari maktabgacha ta'lim bilan qamrab olingan. (86,4 foiz) DMTT da 1903 ta, OMTT-632 ta, DXSH -91 ta bolalar tarbiyalanmoqda. 2022-yilda Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida faoliyat yuritayotgan Pedagog xodimlar soni 188 nafarni tashkil etmoqda. Mustaqillik yillarida Konimex tumanida 5 ta davlat maktabgacha ta'lim tashkiloti (6,7,8,10,13 sonli) yangitdan bunyod etildi. 3 ta maktabgacha ta'lim tashkiloti (1,2,11-sonli) kapital ta'mirlandi, 5,15 sonli DMTT Rekonstruksiya qilindi. Shuningdek, tumanda 1 ta davlat Xususiy sherikchilik asosida va 36 ta oilaviy maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyati tashkil etildi. 2022-yilda tumandagi makabgacha ta'lim muassalaridagi jami ishchi xodimlar soni 160 nafarni tashkil etgan. Shundan 47 nafari pedagog xodimlardir. Ulardan 10 nafari oliy

ma'lumotli mutaxassis pedagoglardir.

O'zbekistonda ta'lim sektorini moliyalashtirishda budjet va xususiy manbalar bilan bir qatorda moliya institutlari, xorijiy va xalqaro donorlar tomonidan ko'rsatilayotgan tashqi yordam ham ahamiyatlidir. 2000-yildan 2007-yilgacha ushbu yordam doirasida 1 milliard AQSH dollaridan ortiq umumiy qiymatdagi 122 ta loyiha tatbiq etildi.

Ta'limni rivojlantirish uchun Jahon Tarqqiyot Banki, Yevropa Tiklanish va Taraqqiyot Banki, Osiyo Taraqqiyot Banki kabi bir qator nufuzli institutlar bilan yaqindan hamkorlikda xorijiy loyihalar jalb qilinmoqda. Ta'limni rivojlantirishga yo'naltirilgan xorijiy texnik yordam 500 million AQSH dollardan oshdi. Osiyo taraqqiyot bankining 290 million AQSH dollarli mablag'i Janubiy Koreya hukumatining 110 milliondan ortiq, Jahon bankining 33 million, OPEK fondi, Saudiya fondi, Islom taraqqiyot bankining 42 million, Germaniya hukumatining “KFV” banki orqali yo'naltirilgan qariyb 20 million va boshqa donorlarning 100 million dollardan ortiq yordami shular jumlasidandir.

Navoiy viloyatida ham xorijiy investitsiya dasturlarining bajarilishi bo'yicha O'zbekiston Respublikasi va Osiyo Taraqqiyot Bankining UZB-1737 “O'rta maxsus, kasb – hunar ta'limini rivojlantirish” loyihasi doirasida Navoiy akademik litseyiga 89.689476,39 so'mlik, Tomdi Qishloq xo'jaligi kollejiga 1.036.084 999 so'mlik, Konimex Qishloq xo'jaligi kasb – hunar kollejiga 1.060.503 019 so'mlik o'quv – laboratoriya jixozlari, qishloq xo'jaligi texnikalari va mashinalari berilgan.

Konemex tumanida maktabgacha ta'lim sohada bir qator muammolar mavjud. Ular jumlasiga sohada oliy toifali pedagog xodimlar ulushining pastligi, moddiy texnika bazaning yetishmasligi 3,4,9-sonli DMTTlarni qayta rekansruksiya qilish (hozirgi bino moslashtirilgan) zarurati mavjud. Ta'lim-tarbiya (qozoq, rus, tojik, qoraqalpoq) tillarda olib borilishi uchun shu tillardagi o'quv dasturi, o'quv-didaktik materiallar va qo'llanmalar bilan olis hududda joylashgan MTMlar to'liq ta'minlanmagan. Ingliz tili o'qituvchilari, musiqa rahbarlari, jismoniy tarbiya yo'riqchilari, xoreograflar, psixologlar uchun o'quv, didaktik va metodik qo'llanmalarining yetishmasligi muammosi haligacha o'z yechimini topmagan.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yilning 25-apreldagi “Navoiy viloyatining olis cho'l tumanlari aholisi turmush darajasini yanada oshirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida”gi PQ-2925-sonli Tomdi, Konimex va Uchquduq tumanlarining ayrim aholi punktlaridagi budjet tashkilotlariga boshqa hududlardan ishga taklif etilgan oliy ma'lumotli mutaxassislarga olis cho'l tumanlarida kamida besh yil davomida ishlash sharti bilan Qarorda belgilangan hududlar bo'yicha eng kam ish xaqining 50, 75, 100 barobari miqdorigacha bo'lgan mablag'larni 5 yil mobaynida teng bo'laklarga bo'lgan holda maxsus ustamalar beriladi; Ularni xizmat uylari bilan ta'minlash yoki uy-joylarni ijaraga olganlik, shu jumladan yotoqxonalarda yashash bilan bog'liq sarf-xarajatlari uchun eng kam oylik ish haqining 2 baravaridan ko'p bo'lmagan miqdorda har oylik pul kompensatsiyasi to'lanadi. Ushbu qarorga asosan tuman xalq ta'limi bo'limiga qarashli maktablarga 130 nafar pedagog

xodimlar ishga qabul qilindi. Ularga 50 foiz, 75 foiz, 100 foiz miqdorida ustama ish haqi to'lanib kelinmoqda. Mazkur pedagoglar tumanning (3-, 4-, 6-, 14-, 17-, 18-, 20-, 21-, 23-, 32-, 33-umum ta'lim maktablari) hissasiga to'g'ri keladi.

Tomdi tumanida 2017-yilda jami 2 ta davlat maktabgacha ta'lim tashkiloti mavjud bo'lib, qamrab olingan bolalar 286 nafarni (34,5 foiz) tashkil qilgan bo'lsa 2018-yilga kelib 4 ta DMTT tashkil etilib, DMTTlar soni 6 taga ko'payib, qamrab olingan bolalar soni 356 nafar (42,9 foiz)ga yetdi. 2019-yilda qamrov 394 nafarni (44,2 foiz), 2020-yilga kelib 432 nafarni (48,4 foiz) tashkil qilgan. 2021-yilda maktabgacha ta'limga qamrab olingan bolalar soni 511 nafarni (64,6 foiz) tashkil etib, 9 ta maktabgacha ta'lim tashkilotidan 3 tasi davlat-xususiy sheriklik asosida tashkil etilgan oilaviy nodavlat maktabgacha ta'lim tashkiloti hisoblanadi. Tumanda 2022-yilda jami 8 ta DMTT, 5 ta davlat-xususiy sheriklik asosida tashkil etilgan oilaviy nodavlat maktabgacha ta'lim tashkiloti ro'yxatga olindi. MTTlarga qamrab olingan tarbiyalanuvchilar soni 572 nafarni (67,5 foiz) tashkil etdi. 2023-yilda tuman bo'yicha jami 3-7 yoshdagi bolalar soni 834 nafardan oshib, tuman MTTlarga qamrab olingan tarbiyalanuvchilar soni 605 nafarga, 72,5 foizga yetkazildi. Shundan 100 nafar tarbiyalanuvchi oilaviy nodavlat maktabgacha ta'lim tashkilotida tarbiyalanmoqda.

2022-yilda Uchquduq tumanda maktabgacha ta'lim tashkilotlari soni jami 36 ta bo'lib, 15 ta davlat maktabgacha ta'lim tashkilotlari, 2 ta davlat-xususiy sherikchilik asosidagi nodavlat maktabgacha ta'lim tashkilotlari, 19 ta oilaviy nodavlat maktabgacha ta'lim tashkilotlaridir. Tumanda 3-7 yoshdagi bolalar soni 3561 nafar bo'lib, ularning 3451 nafari 467 ta nodavlat va 2934 ta davlat maktabgacha ta'lim tashkilotlariga qamrab olingan. Natijada tumanda maktabgacha yoshdagi bolalarni qamrovi 94 foizni tashkil etdi.

Zarafshon shahrida 38 ta MTT mavjud bo'lib, shundan 20 tasi davlat, 15 tasi oilaviy, 3 tasi yirik davlat xususiy sherikchilik asosidagi nodavlat maktabgacha ta'lim tashkilotlaridir. 2022-yilda hududda 3-7 yoshli bolalar 7084 nafarni tashkil qiladi va ularning 7147 nafari yoki 100,9 foizi maktabgacha ta'lim tizimiga qamrab olingan.

Shahardagi “Umid” nomli reabilitasiya markaziga ega ko'p tarmoqli ixtisoslashtirilgan maktabgacha ta'lim tashkiloti “Navoiy kon-metallurgiya kombinati” AJ homiyligi asosida 31 milliard 600 million so'm mablag' evaziga barpo etildi va zamonaviy o'quv laboratoriya uskunalari bilan jihozlandi. 72 o'ringa ega imkoniyati cheklangan bolalar uchun ta'lim tashkilotida Zarafshon shahri, Uchquduq va Tomdi tumanlaridan kelayotgan 41 nafar imkoniyati cheklangan bolalar tarbiyalanmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati.

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent: O'zbekiston, 20023. – B 6
2. Shirinova f. “1992–2022-yillarda o'zbekistonda maktabgacha ta'lim tizimi tarixi (navoiy viloyati misolida)” mavzusidagi t.f.f.d (PhD) dissertatsiyasi avtorefirati b-18

3. Navoiy viloyati davlat arxivi M-48-fond 4-ro'yxat, 11-yig'majild, 34-varaq.
4. Konimex tuman davlat arxivi M-318-fond 4-ro'yxat, 9-yig'majild, 38- varaq.
5. Konimex tuman maktabgacha va maktab ta'limi bo'limi joriy arxivi 14-yig'majild, 6-varaq t..2022-yil.
6. Navoiy viloyati davlat arxivi M-287-fond 31-ro'yxat, 15-yig'majild, 67- varaq.
7. Ulug'berdiyev N. Talimda xalqaro investitsiyalar salmog'I //Do'stlik bayr'og'i 2022-yil 24-iyun.
8. Radembetova J. Tomdi tumanida maktabgacha ta'lim //Tomdi chorvadori 2019-yil 23-dekabr.
9. Tomdi tumani maktabgacha ta'lim bo'limi joriy arxivi 7-yig'majild 17-varaq. 2022-yil.
10. Uchquduq tuman statistika bo'limi joriy arxivi 4-yig'majild 14-varaq.2022
11. Aliyeva A. maktabgacha ta'lim taraqqiyoti //Uchquduq gazetasi, 22-yig'majild, 72-bet. 2022-yil.
12. Katamuratova S. Yangi pedagogik taxnologiyalar davr talabi //Uchquduq 2023-yil 20-aprel
13. Komilova Asila Navoiy viloyati maktabgacha ta'lim boshqarmasi metodisti bilan muallifning muloqoti 2023-yil 13-oktyabr.
14. Do'stmuhammedova H. Maktabgacha ta'lim tashkilotlari raqamlarda //Oltin vodiya 2020-yil 24-dekabr
15. Zarafshon shahar maktabgacha ta'lim bo'limi joriy arxivi 5-yig'majild 13-varaq.. 2022-yil.
16. Sattorova Sh. Zarafshon shahar maktabgacha ta'lim bo'limi mutaxasisi bilan muallifning muloqoti 2022-yil 25-mart.